

Llingües y cultures amenazaes

ROBERTO GONZÁLEZ-QUEVEDO

Munches cultures y munches llingües, aniciaes hai mui bien de siglos y hai mui bien de xeneraciones, cuasi perdieron el tren de la hestoria y quedaron arrequexaes y murnies, ensin perspectiva de futuru y de continuidá hestórica. Atopamos estes llingües y estes cultures n'isles y continentes lluenxe de nós, en mundos que va poco entovía arrecibieron les cultures y les llingües de los imperios. Pero tamién n'Europa, briezu d'estirafoles imperiales, alcuéntrense mundos culturales y llingüísticos autóctonos. Perdesconociós, ye verdá, pero pervivos tamién en munchos casos.

Güei, nos años caberos del sieglu XX, les llingües y cultures amenazaes entren nuna situación nueva. Los grandes estándar culturales y llingüísticos presionen y emburrien xabazmente escontra los sos correlatos menores. Los mass media y tol poder de la información anubren y homoxenicen les xeografíes. Pero, al mesmu tiempu, enxamás comu agora foi más grande l'interés poles escaecies cultures d'Europa y del mundu. enxamás comu agora les nueves xeneraciones punxéronse del llau de les llingües y les cultures propies.

LOS PROBLEMES D'ANGUAÑU

Son muchos los problemas colos qu'anguañu s'atopa'l faer repollecen les llingües y cultures propies. A les dificultaes ensamaes nes nueves téuniques d'información y de difusión de poder y de cultura, hai qu'amestar los viciayos que dende siempre enllamueraron el devenir hestóricu de cultures y llingües. Faigamos un repasu a estes torgues qu'afeutaron y siguen agora afogando la llingua y la cultura amenazada.

En primer llugar, l'Estáu central sigue siendo tan central comu siempre. Quizabes más central que nunca, pos agora'l poder políticu ye más poder que'n dómines pasaes. Güei l'Estáu fai del so tarrén d'aición un gran panópticu nel que poques coses puen escondese y sumise pa escapar al gran güeyu del poder. Da lo mesmo qu'haiga autonomíes, qu'haiga descentralizaciones del poder: ésti yelo más qu'enxamás lo fuera. Y, de xuro, pal Estáu, que tien na cultura ún de los sos mecanismos más afayaízos p'afitase y algamar la dominación política, pa esti Estáu les llingües y cultures *distintes*, son llingües y cultures a les que-y prestaría desanicciar dafechu. Pos a les llingües amena-

zaes, l'Estáu poderosu de güei veles comu amenaza pa sí mesmu. La paranoia del poder nun ye pa conformase cola presencia de grupos humanos que falen y qu'amiren pal mundu d'otru xeitu.

En segundu llugar, les llingües y cultures amenazaes atópense col peligru de quedase'n simple folklor. Los vezos llingüísticos y sociales autóctonos vense entós comu regalos inesperaos de la hestoria ensin otu interés que'l de les pieces d'un muséu. Y de les pieces de muséu dizse que ye bona cosa veles, pero llocura usales. Equí naz l'ambivalencia del puntu de vista tradicional pa coles cultures y llingües amenazaes: daqué sagrao, daqué digno de conservar nel panteón, pero, al mesmu tiempu, daqué peligrosu y censurable si sal de la vitrina onde reposa.

En tercer llugar, la llingua y la cultura amenazada atopa munches dificultaes na mesma estructura de la sociedá onde vive. Xeneralmente les llingües en peligru acaben fayéndose llingües rurales, mientres que la llingua dominante ye la que va desendolcándose nos espacios urbanos. La dicotomía "ciudadá/non-ciudadá" afítase y va afiriéndose a la dualidá "llingua y cultura dominante/llingua y cultura autóctona". Y nesta estructura dual la peor parte llévala, ensin duda, el mundu rural y autóctonu, nun procesu d'asimilación urbana. Asina, resulta que les sociedaes van quedando ensin espacios llibres, espacios a los que-yos cuesta caro llegar la llingua, la cultura y el poder centrales. Al cortar pola freba los raigones onde anicien les palabres y la mentalidá autóctona, ésta pierde munches de les sos oportunidaes de faer el so camín propiu. Los fonderos cambios qu'estracamundiaron la familia tradicional y al papel del neñu y de la muyer faen más fácil y fuerte l'efeutu aculturador de l'aición del Estáu.

La llingua y los valores d'una cultura amenazada alcuentren, en quartu llugar, una situación de muncha inferioridá nel aspeutu de la movilidad social. Xeneralmente les persones que piensen, viven y falen nel espaciu étnicu autóctonu tienen pa elles destinaes los llugares más baxos de la escala social. Falar la llingua amenazada ye un estigma: el falante percibe perfeutamente que les sos palabres acaben asitiándolu nun nivel inferior de prestixu. Poro, esti mesmu falante fairá tolo posible pa que nun se-y note la so identidá llingüística y la llingua pasa a vivir na semi-clandestinidá. Al convertise la so llingua nuna amenaza pal falante, esti termina siendo l'axente efeutivu de desanicu de la so fala, que finalmente anoxa'l so propietariu.

Y nun ye namás el status lo que se xuega'l falante de la llingua amenazada. Tamién-y pon el ser usuariu de la llingua autóctona torgues económicques importantes. Pos suel ser la llingua estatal la que meyor val pa integrase nel mercáu de trabayu, p'asitiase'n puestos más remuneraos y p'algamar mayor respetabilidá nel ámbetu empresarial.

En muchos casos dase tamién la represión política, delles vegaes d'un xeitu abiertu, n'otres ocasiones tapeciamente. Y ensin dulda la inferioridá de la llingua autóctona maniéstase dramáticamente nesta represión política y tamién na imposición d'una toponimia fecha na llingua dominante. Pa rematar la so xera opresiva, l'Estau central igua una enseñanza na que nun cuenta pa ná la llingua autóctona: asina arrinquense los vezos deprendíos nel espaciu familiar y arrequéxase dafechu la llingua y la cultura amenazaes.

Pa que nun se desanicie la llingua, pa qu' ésta tenga posibilidaes de seguir con puxu y con vida fai falta una reconocencia oficial a tolos efeutos: una reconocencia oficial que nun seya namás simbólica, que seya una reconocencia práutica, efeutiva, real, afitada social y económicamente. Esta reconocencia tien que traer darréu un inxerimientu fonderu nos medios de comunicación (T.V., radio, prensa diaria, revistes, etc.) Tien que faer real la igua total de los topónimos na llingua autóctona, ensin dengún tipu de restricción. Y pa qu' haiga futuru, too esto tien que se completar cola enseñanza fecha na llingua propia, non comu llingua extranxera, sí comu vehículu de cultura, de ciencia, d' arte, de pensamientu.

Namás podrá algamarse esi futuru si l' actitú social pa cola propia llingua voltia dafechu: renunciando a dexase llevar pol sentimentu d' inferioridá cultural y llingüísticu y proyeutando la llingua y la cultura propies al futuru, comu ferramienta vital d' un pueblu.

De toes maneres, ca llingua ye un mundu distintu. Bien a les clares lo ponen los trabayos qu' equí estudien llingües amenazaes d' Europa. Hai llingües amenazaes que yá tienen munchu camín fechu: por exemplu, nun hai dulda de que la llingua catalana tien ganada la griesca del prestixu, de los medios de comunicación y d' afitamientu nel mundu urbanu. Unes llingües son llingües de comunidaes emigraes cuantayá. Otres lleven yá avanzáu'l procesu de normalización mientras otres tán entamándolu agora. Hai llingües que tienen tres sí munchu cultivu lliterariu, otres son entovía probes nesti sen. Hai llingües que corresponden a un territoriu con autonomía política, haires que vivien nun Estáu que nun les dexa esporpollar. Toes estes llingües tienen les sos característiques y el so xacer propiu, pero toes elles tienen un denominador común: ta amenazada la so esistencia. Pa lluchar escontra esta amenaza, ná meyor que la solidaridá de toos. Y esto ye lo que quier la A.I.D.L.C.M. Conocenos meyor p' ayudanos meyor.

LA LLINGUA ASTURIANA

La llingua asturiana ye un casu típicu de llingua amenazada. Falada dende hai munchos sieglos, con una lliteratura abondo prestosa'n munchos casos, propia d' un pueblu con fuerte personalidá y protagonismu hestóricu y capaz d' iguar ún de los primeros reinos cristianos d' Europa, a puntu tuvo de perdese pa siempre. Bien ye verdá qu' agora eso nun será yá asina, pos de la vieya actitú d' inferioridá tamos pasando al respetu y a la voluntá política de da-y continuidá hestórica. Güei ye imposible'l discursu so Asturias ensin mentar la llingua asturiana y la so problemática. Esto ye un llogru irreversible.

Pero son munches les torgues qu' entovía tenemos qu' esbarrumbar. La oficialidá n' igualdá de condiciones que la llingua castellana, pero con especial proteución pa la llingua propia. Y, darréu, l' inxerimientu nidiu nos medios de comunicación de tou tipu, el poner al dreches la toponimia y l' usu na enseñanza al mesmu nivel que la llingua del Estáu. Nun basta la reconocencia, fai falta tamién faela práutica: nun val tra-

tar al asturianu comu llingua na teoría pero dexala'n dialeutu na práctica concreta.

La xera de puxar pola llingua asturiana llévanos a la solidaridá con toles llingües y cultures amenazaes. Los que queremos que la cultura asturiana nun quede'n reque-xu folklóricu, los que queremos que la cultura asturiana seya'l llanteiru de les ideas y vezos del futuru própiu sentímonos identificaos dafechu colos que lluchen polo mes-mo n'otros llugares y n'otres tierres.